

Вінникова Н. А.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри політології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА В РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ «STATE CAPACITY»

У стосунках ЄС та країн, що межують із ЄС на сході (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна), у 2009 року в рамках реалізації Європейської Політики Сусідства (ЄПС) було запроваджено нову ініціативу – Східне партнерство. Метою такого політичного виміру є наближення країн-сусідів до ЄС та підтримка економічних, соціальних та політичних реформ у країнах-партнерах задля досягнення ними відповідних стандартів і залучення до найкращих практик Європейського Союзу.

Особливістю Східного партнерства є використання політичних механізмів у мультилатеральному форматі, який охоплює 4 сфери:

1. Демократія, належне врядування і стабільність
2. Економічна інтеграція і конвергенція з політиками ЄС
3. Енергетична безпека
4. Контакти між людьми [1].

Однак реалізація низки програм і комплексу заходів ЄС, досвід впровадження Східного партнерства поки не продемонстрував очікуванні результати відповідно до заявлених Євросоюзом цілей. Більш того, події в Україні, реальна військова загроза з боку Росії, повільний темп реформ у більшості країн-учасниць означеного формату взаємодії (виключенням є, хіба що, Грузія) довели очевидну низьку ефективність Східного партнерства.

Серед факторів, які послаблюють потенціал Східного партнерства як зовнішньополітичного виміру ЄС, найбільш суперечливим, на наш погляд, є використання мультилатеральної платформи для країн доволі різних за багатьма характеристиками. По-перше, об'єднання в рамках єдиного підходу проєвропейських (тобто орієнтованих на євроінтеграцію) Грузії, Молдови та України з Азербайджаном, Білоруссю та Вірменією, які не тільки не декларують інтеграційних намірів, а навпаки знаходяться у сфері доцентрових тенденцій впливу Росії, апріорно створює політико-дипломатичний дисонанс щодо впровадження консолідованої стратегії.

По-друге, формати взаємодії країн-учасниць як з Європейським Союзом, так і між собою, є настільки різними, що це, безумовно, не сприяє вибудовуванню сильної інституційної платформи для реалізації Східного партнерства.

По-третє, ефективність впровадження конкретних програмних заходів у рамках Східного партнерства багато в чому залежить від здатності країн-учасниць до реалізації практик на рівні стандартів ЄС, адже за даними світових рейтингових систем потенціал держав за певними параметрам суттєво відрізняється (див. табл.1)

Таблиця 1

Рейтингові показники країн-учасниць Східного партнерства станом на 2014 рік

Рейтингові параметри	Азербай-джан	Вірме-нія	Білорусь	Грузія	Молдова	Україна
	місце в рейтингу					
Свобода слова [2]	160	78	157	84	56	127
Рівень розвитку електронного урядування [3]	68	61	55	56	- дані відсутні	87
Сприйняття корупції [4]	126	94	119	50	103	142
• Державний борг [5]	13,3%	79,4%	56,7%	86,4%	75,0%	81,6%
• Легкість ведення бізнесу [6]	70	37	63	8	78	112
Конкурентоздатність [7]	39	79	- дані відсутні	73	89	84

Хоча представлений перелік показників є далеко неповним, навіть попередній огляд виявляє суттєві відмінності між країнами за конкретними сферами здійснення державних функцій і ступенем прогресу (якщо такий взагалі має місце) у наближенні до рівня європейських стандартів урядування.

У зв'язку з цим, доцільним вбачається, звернення до методологічних принципів, розроблених у рамках моделі «state capacity» (від англ. здатність/дієспроможність держави), яка є достатньо теоретично опрацьованою, у тому числі і в політичній науці, і визначається як «спроможність держави до панування, тобто забезпечення підлеглої поведінки індивідів на певній території» [8, с.7]. У класичній версії концептуальна модель state capacity вимірюється за параметрами ефективності бюрократичної і фіскальної систем. Однак очевидно, що сучасні вимоги і виклики, які стоять перед державою, вимагають мультиваріативних підходів для оцінки їхньої функціональної здатності. Водночас зазначимо, що високий рівень state capacity сприятиме більш високому ступеню відповідності найкращим політичним, економічним і соціальним практикам ЄС.

Виходячи з того, що найбільш показовою характеристикою дієспроможності держав-учасниць Східного партнерства є ступінь відповідності їхніх систем урядування до стандартів ЄС, можна визначити низку аналітичних блоків параметризації.

Ефективність урядування – здатність інститутів державної влади забезпечувати суспільні блага загалом та ефективно імплементувати програмні завдання Східного партнерства зокрема. Цей параметр можна операціоналізувати такими показниками:

- прозорість та ефективність роботи органів державного управління;
- розвиток електронного урядування;
- форми громадянської партисипації;
- електоральні стандарти;
- дотримання зобов'язань перед ЄС;
- щільність взаємодії з інститутами ЄС;
- ефективність діяльності владної інституції (за наявності), відповідальної за здійснення євроінтеграційної політики.

Правоохоронна сфера – як індикатор здатності держави утримувати монополію на легітимне насильство:

- стан реформування правоохоронної і судової систем;
- дотримання європейських і міжнародних стандартів прав людини;
- забезпечення антикорупційної політики;
- включеність громадських служб, громадських організацій і бізнес-структур у боротьбу з корупцією;
- механізми боротьби з кіберзлочинністю.

Безпекова і оборонна сфери – як параметри дієспроможності держави управляти територією:

- управління кордонами (ефективність роботи прикордонних служб);
- управління внутрішньою і зовнішньою мобільністю;
- стан військового забезпечення;
- законодавче та інституційне забезпечення взаємодії з ЄС у сфері міжнародної безпеки, Спільної зовнішньої та Спільної оборонної політики Євросоюзу.

Економічний і фінансовий потенціал держави характеризує її дієспроможність як економічного актора і фінансового регулятора за такими параметрами:

- динаміка росту ВВП;
- стабільність національної валюти;
- розмір державного боргу;
- прозорість та ефективність фіскальної системи;
- умови ведення бізнесу;
- доля тіньового сектору економіки;
- рівень енергозабезпечення (залежності/незалежності від імпорту енергоносіїв).

Соціальне забезпечення – здатність держави гарантувати належний рівень соціальних благ і захисту для громадян:

- форми і гарантії соціального захисту громадян;
- рівень пенсійного забезпечення;
- доступність і якість медичних послуг;
- якість освітньої системи.

Безумовно, кожен з означених параметрів можна розгорнути у ширший перелік показників. Водночас, на нашу думку, комплексний об'єктивний аналіз за означеними блоками критеріїв кожної з країн-учасниць Східного партнерства дозволив би отримати чітке уявлення про потенціал кожної з держав реалізовувати політичні, економічні та соціальні завдання у відповідності до практик урядування на рівні стандартів ЄС. Крім того, запропонована багатомірна модель може допомогти скорегувати підходи й обрати компліментарні політичні інструменти подальшого розвитку взаємовідносин між Європейським Союзом та країнами-учасниками Східного партнерства.

Література:

1. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit Brussels, 7 May 2009. – 8435/09 (Presse 78). – 11 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf
2. Press Freedom Index 2014 Reporters Without Borders [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rsf.org/index2014/en-index2014.php
3. 2014 E-Government Development Index UN E-Government Survey [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unpan3.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/-E-Government>
4. Corruption Perceptions Index 2014 Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/cpi2014>
5. Public debt The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS/countries>
6. World Bank Group Doing business conditions 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies>
7. The Global Competitiveness Index 2013–2014 rankings and 2012–2013 comparisons [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>
8. Ottervik M. Conceptualizing and measuring state capacity. Testing the Validity of Tax Compliance as a Measure of State Capacity / M. Ottervik. – Working Paper Series. – 201:20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.qog.pol.gu.se/digitalAssets/1468/1468814_2013_20_ottervik.pdf

Демичева А. В.,

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпропетровськ, Україна

МІСТА ЯК АКТОРИ ГРОМАДСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА РЕСУРСИ

В останні десятиліття ХХ ст. розповсюдження процесу глобалізації та зміна базових (як економічних, так і соціокультурних) основ існування людства, спричинили зміни в характері міжнародних відносин та дипломатії, як засобі здійснення міжнародної політики. Для позначення нового тренду в дипломатії в науковому дискурсі застосовується ряд термінів, які не мають чіткої дефініції, проте є змістовно схожими та виражають децентралізацію, зміну характеру дипломатії в сучасному світі, набуття нею гнучкості та меншої формалізованості. Так, використовується термін «другий напрямок дипломатії» (Track Two Diplomacy) на відміну від її «першого напрямку», тобто офіційної дипломатії; «багатоспрямована дипломатія» (Multi-Track Diplomacy – Diamond L., McDonald J.) [3], «багатошарове дипломатичне середовище» (Hocking, 1993). Російський автор Мехдієв Е. також вживає поняття «багатостороння дипломатія» [5, с. 88]. Певні дослідники кажуть про «два світи» у міжнародних відносинах – світ